

Využitie tradícií a jubilejných osláv v propagačnej politike HSLŠ v prvej polovici 30. rokov 20. storočia

Alena Bartlová, Historický ústav SAV Bratislava, histaiba@savba.sk

BARTLOVÁ, Alena. Use traditions and jubilee celebrations in promotional policy of Hlinka's Slovak People's Party in the first half of the 30 of 20th century. Individual and Society, 2004, Vol. 7, No. 3.

Course and program both these events was determined by contemporary revolutionary mood stature nationalist passions and efforts of both boards of autonomist parties to prove not only the population of Slovakia, but especially "Prague" and the rest of the world that behind them and the Slovak nation, despite not participating in the operation of government coalition, they are just a decisive political force in Slovakia.

Hlinka's Slovak People's Party. Slovakia.

Po neslávnom, skôr vynútenom ako želanom odchode z vládnej koalície stálo vedenie HSLŠ v roku 1930 pred závažným rozhodnutím: ako nasmerovať ďalšiu stratégiu svojho politického prúdu v opozičnom tábore. Vedúci funkcionári tejto strany a s nimi v zákulisí aj hierarchia katolíckej cirkvi hľadali najvhodnejšie cesty, ktoré by stranu mali vyviešť z dočasnej izolácie. Nová cesta mala tiež prinavrátiť vedeniu naštrbenú dôveru členskej základne a prívržencov HSLŠ, ktorú strácalo svojimi nepresvedčivými výdobytkami počas dvojročného pôsobenia vo vládnej koalícii. Hľadanie budúcich politických krokov bolo sťažené a determinované mimoriadnymi ekonomicko-sociálnymi problémami, ktoré súviseli s prejavmi nastupujúcej celosvetovej hospodárskej krízy. Žiadny politický smer sa k nim nemohol stavať nevšímavo. Zachvátili postupne všetky odvetvia slovenskej ekonomiky. Kríza prispela ku zbedačeniu obyvateľstva všetkých regiónov Slovenska a viedla zákonite k masovým a veľmi otvoreným prejavom občianskej nespokojnosti, ktoré boli nasmerované predovšetkým proti vláde a jej inštitúciám. Donkichotský zápas s mimoriadnymi ekonomicko-sociálnymi problémami na Slovensku sa pokúšali viesť práve vytvárané inštitúcie štátnej správy a samosprávy, ktoré sa formovali na základe zákonných noriem o reorganizácii správy z konca 20. rokov. V revolučnej situácii sa stali signifikantným zrkadlom politickej atmosféry na Slovensku na začiatku 30. rokov také kľúčové udalosti ako bola známa strelba v máji 1931 v Košútoch, štrajk robotníkov na trati Červená Skala -Margecany v júni 1932, zjazd mladej inteligencie v júni 1932 v Trenčianskych Tepliciach, ďalší četnícky zásah proti vzbúrencom, ktorí revoltovali proti exekúciám v Polomke v novembri 1932 a napokon významné jubilejno - demonštračné akcie autonomistických strán v Nitre a v Ružomberku.

Chronologicky i významovo prvou z nich boli dlhodobo pripravované jubilejné oslavy 1100. výročia založenia prvého kresťanského chrámu na slovenskom území, tzv. Pribinovho chrámu v Nitre. Súčasne s touto oslavou HSLŠ tiež plánovala spomienkovú slávnosť okrúhleho životného jubilea predsedu strany Andreja Hlinku na september 1934. Priebeh príprav oboch týchto významných udalostí sledovala so záujmom hierarchia katolíckej cirkvi nielen na Slovensku, ale aj v celej CSR a napokon im venovalo sústredenú pozornosť tiež zahraničie.

Začiatkom roku 1930 vznikol prípravný výbor jubilejných osláv, pre ktoré sa ujal názov Pribinove slávnosti. Na čele výboru bol nitriansky biskup dr. K. Kmeťko, kanonici A. Škrábik, E. Nécsey, riaditeľ bratislavského vysokoškolského internátu Svoradov, E. Filkorn a ďalší predstavitelia katolíckeho duchovenstva. V mene prípravného výboru a po vykonaní osobnej audiencie dr. Kmeťku u ministerského predsedu Udržala adresoval prípravný výbor vláde ČSR žiadosť o finančnú podporu osláv vo výške 4 milióny korún. Odpoveď prišla v tom zmysle, že vláda akceptuje prípravu osláv takého významného jubilea, ale je momentálne takej finančnej tiesni, že peniaze nemôže prislúbiť. Príprava osláv sa napriek tomu rozbehla v plnom prúde. V prvom rade - zdá sa - bolo potrebné zoznámiť obyvateľstvo s problematikou nitrianskeho chrámu kniežaťa Pribinu. Túto úlohu plnil Spolok sv. Vojtecha, ktorý začal v masovej miere vydávať publikácie o dejinách nitrianskeho kostola a katolíckej cirkvi na Slovensku. Prípravný výbor už v roku 1930 zoštylizoval program osláv, ktoré naplánoval na august 1933 a svoj návrh publikoval v dennej tlači. Do prípravy osláv sa od začiatku zainteresovali aj mládežnícke organizácie, ktoré pôsobili pod patronátom HSLS, alebo cirkevné mládežnícke spolky. Miestne organizácie HSLS v Nitre a okolí sa zapojili do finančne náročných stavebných úprav priestorov, kde mali prebiehať jubilejné zhromaždenia.

Až v poslednom štádiu príprav, čiže na jar v roku 1933 sa vážnejšie o jubilejné oslavy v Nitre začala interesovať aj vláda. Zrejme si ministri uvedomili, že by sa oslavy mohli vyvinúť v nanajvýš nepríjemnú opozičnú akciu. Účasťou vyslanej delegácie chcela vláda dokumentovať, že oslavy považuje za celoštátne dôležitú udalosť. Podľa predstáv ministerskej rady sa mali jej členovia nielen zúčastniť osláv, ale prevziať do svojej kompetencie aj ďalší priebeh ich príprav. Podľa uznesení ministerskej rady z marcových zasadnutí v roku 1933 vymenoval minister dr. I. Dérer komisiu, ktorá mala od tých čias organizovať prípravu a priebeh osláv. Na jej čelo postavila krajiniského prezidenta J. Országha. Vláda dala komisii na tento účel k dispozícii 400 000 korún a rozhodla, že jej komisia má nadviazať kontakt s predchádzajúcim prípravným výborom, spolu s ním vypracovať nový oficiálny program osláv, zostaviť zoznam pozvaných domácich i zahraničných hostí a postarať sa o patričnú propagáciu pripravovaných udalostí. Pozvanie na oslavy už v tomto štádiu prijali nielen zástupcovia vlády, ale aj poslanci a senátori, predstavitelia politických strán, zástupcovia inštitúcií z oblasti kultúry a umenia, delegácia armády, starostovia miest a obcí a samozrejme v neposlednom rade tiež domáci a zahraniční cirkevní hodnostári. Vládna komisia sa s plnou zodpovednosťou ujala svojej funkcie a zostavila program osláv po svojom, čiže taký, ktorý sa vonkoncom nestotožňoval s pôvodným cirkevným projektom. Medziiným určila, že hlavným rečníkom na oslavách má byť predseda vlády a vonkoncom nepovažovala za nutné, aby na oslavách prehovoril zástupca Matice slovenskej dr. J. Škultéty ani predseda HSLS Andrej Hlinka. Cirkevné inštitúcie aj zainteresované organizácie oboch autonomistických strán ignorovali činnosť a predstavy vládnej komisie a naďalej sledovali harmonogram príprav osláv podľa svojho dávneho plánu. Pôvodný tzv. cirkevný prípravný výbor odmietol spoluprácu s vládnu komisiou a tak sa príprava osláv robila od marca 1933 dvojkoľajne s rozdielnymi cieľmi aj hlavnými aktérmi. Pre istotu však predsedníctvo HSLS vyslalo do Prahy svojho vyjednávača, dr. J. Tisu, s neľahkým poverením, aby predsa len dohodol Hlinkove a Škultétyho vystúpenie na hlavnom zhromaždení osláv. Ani Tisovi, o ktorom vedenie oboch autonomistických strán predpokladalo, že je schopný zabezpečiť na základe svojich dávnejších „pražských“ kontaktov tieto prejavy, sa nepodarilo splniť úlohu. Dosiahol iba toľko, že obaja „problematickí“ rečníci síce môžu povedať svoje prejavy, ale na menej dôležitom zhromaždení. Tento problém sa navonok stal hlavnou zámienkou zmeny pripravovaných cirkevných osláv na protivládnu a protičeskú demonštráciu, ktorá na Slovensku prebiehala počas tridsiatych rokov. Ďalšou spornou otázkou bola účasť Sokolov na tomto podujatí, ktorú naplánovala vláda a cirkevný výbor s tým nesúhlasil. Samozrejme, že tu nešlo iba o problém prejavu spomínaných rečníkov a programové umiestnenie ich prejavov. Aj na týchto oslavách vybuchla nespokojnosť s celkovou situáciou obyvateľstva na Slovensku, s jeho beznádejne neriešenými dlhodobými naakumulovanými problémami, ktoré sa skrývali pod názvom „riešenie špecifickej slovenskej otázky“ no a samozrejme skutočnosť, že demonštrujúci účastníci osláv verili vo víziu autonómneho Slovenska ako jedinej možnej cesty ku likvidácii svojich osobných aj celospoločenských ťažkostí.

Čo sa vlastne v Nitre stalo? Oslavy v Nitre prebiehali v dňoch 13. - 15. augusta 1933. Zúčastnilo sa ich podľa rôznych prameňov 30. 000 - 100 000 ľudí z celého Slovenska. Ústrednou akciou programu bola manifestácia na nitrianskom letisku 13. augusta v dopoludňajších hodinách. Napriek programu vládnej komisie za účasti vládnej delegácie autonomistická mládež vyniesla A. Hlinku na ramenách na tribúnu a Hlinka nielen rečnil, ale stal sa moderátorom priebehu najdôležitejšej manifestácie. Udeľoval možnosť prehovoriť členom vlády. Najradikálnejšia časť účastníkov prevolávala už v sprievode, ktorý tiahol Nitrou na letisko protičeské a protivládne heslá. Hlinka držal v rukách skonfiškované a znovu vytlačené číslo Slováka s výrazným celostránkovým nadpisom: „Nitra je naša!“ Predniesol prejav, v ktorom opäť žiadal zmenu ústavy a realizáciu Pittsburskej dohody a na záver prečítal vopred pripravenú Nitriansku rezolúciu, v ktorej mimo iného vyhlásil, že Slováci chcú byť národom nielen oslobodeným, ale aj slobodným. Udelil

slovo krajinskému prezidentovi, predsedovi vlády J. Malypetrovi, po ktorých predniesli pripravené prejavy domáci a zahraniční cirkevní hodnostári. Biskup Kmečko tlmočil zúčastneným pápežské požehnanie a prečítal telegram posielaný pápežovi a prezidentovi republiky. Po oficiálnych prejavoch sa delegácia vlády a cirkevná hierarchia vzdialila. Na letisku si účastníci vypočuli prejav predsedu Slovenskej národnej strany M. Rázusa a ďalších politikov. Okrem tejto „centrálnej“ manifestácie sa v priebehu dvoch oslavných dní konali aj ďalšie podujatia. Po ukončení Pribinových osláv mocenské orgány začali trestné konania proti 98 účastníkom osláv, tieto sa však preťahovali aj niekoľko rokov.

Ešte si obyvatelia Slovenska živo spomínali na Pribinove oslavy a už obe autonomistické strany pripravili ďalšiu propagačno - politickú jubilejnú udalosť a síce oslavy 70. narodenín predsedu ľudovej strany Andreja Hlinku. Program a výzvu k účasti na oslavách publikoval denník HSLS Slovák už 1. júla 1934. Okrem bohoslužobných aktivít a politických schôdzí nechýbali v programe ani ľahkoatletické preteky pre mladších účastníkov, viaceré recepcie a tiež akcie s exotickými menami ako: Benátska noc na Váhu, Slavianska vatra, rôzne koncerty, prijímanie zahraničných delegácií z Viedne a z Poľska a pod.

Oslavy prebiehali v niekoľkých etapách, počnúc osobitnými schôdzkami mladých prívržencov ľudovej strany v júli 1934 až po vyvrcholenie počas oslavných dní v Ružomberku koncom septembra 1934. Ľudová strana v spolupráci so slovenským episkopátom katolíckej cirkvi si účasť na týchto podujatiach zaistovala aj tým, že vybavila pre ich účastníkov 50 % -nú zľavu na železničných tratiach. Napriek všetkým prípravám a pestrému programu, v ktorom si každý účastník mohol vybrať preňho najpriateľnejší termín aj charakter podujatia, neboli tieto oslavy tak navštvívenou akciou ako predchádzajúce Pribinove oslavy.

Samozrejme najzaujímavejšie pre politicky angažovanú verejnosť boli najmä prejavy viacerých osobností, ktoré odzneli v záverečnej fáze osláv, čiže 27. septembra 1934. Predseda národnárov, Martin Rázus vo svojom príspevku zdôvodnil, prečo sa jeho strana spája s ľudovou stranou do autonomistického bloku. V tejto súvislosti medziiným povedal: „Čo nás národnárov a i protestantov stavia po bok Hlinku, to nie je nejaký umelý odpor proti slovenským politikom, protestantom...To je jedine totožnosť nášho národného a kresťanského ideálu...Ani triedna, ani stavovská, ale katolícka politika pomohla i evanjelickému kňazstvu ku kongruencii, chráni náboženskú výučbu a cirkevné školstvo. Evanjelickú fakultu dali odhlasovať až v 16. roku republiky...Pochopili sme, nebyť nacionálnej opozície Hlinkovej, Slovensko je dnes pri všetkom vychvalovanom konštruktivizme vládnych politikov asi ako Podkarpatská Rus.. Preto musel prísť Zvolen!“ Pontifikálnu omšu v druhý deň Hlinkových osláv celebroidal biskup Vojtaššák. Na slávnostnom manifestačnom zhromaždení, ktoré sa konalo na ružomberskom námestí prehovoril dr. J. Tiso. Nazval po prvý raz Hlinku „otcom národa“. Vysvetlil tiež čo si predstavuje pod pojmom „národ“. Jubilant, Andrej Hlinka, vo svojom ďakovnom príhovore zdôraznil: „...staviam sa rozhodne za Československú republiku a proti zmene jej dnešných hraníc, práve tak želim si revíziu dnešného pomeru Čechov a Slovákov...dorozumenie je možné len tak, keď uznaná bude individualita slovenského národa a rešpektované a zaistené budú prirodzené práva Slovákov...Som toho pevného presvedčenia, že jedine slovenská nacionálna politika, rešpektujúca záujmy štátu a zákonné práva národných menšín môže zachrániť národ pred zánikom a zaistiť existenciu všetkým synom národa...Mladá slovenská inteligencia je životom predurčená, aby sa stala v budúcnosti vodcom národa.“

Priebeh a program oboch spomínaných udalostí bol determinovaný dobovou revolučnou náladou, vzrastom nacionálnych vášní a snahou predstavenstiev oboch autonomistických strán dokázať nielen obyvateľstvu Slovenska, ale predovšetkým „Prahe“ a zahraničiu, že za nimi stojí slovenský národ a napriek tomu, že sa nepodieľajú na činnosti vládnej koalície, sú práve oni rozhodujúcou politickou silou na Slovensku. Množstvo účastníkov, ktorí sa zišli predovšetkým v Nitre a ich netradičné búrlivé prejavy nasvedčovali tomu, že na Slovensku je situácia skutočne vážna. Nitrianske oslavy napokon sa stali výzvou ku dávno očakávanému zjednoteniu a spoločnej aktivite slovenských provládnych prúdov, ktoré sa združili k vytvoreniu spoločného hospodárskeho programu, k radikálnejšiemu presadzovaniu aj požiadaviek decentralizácie správy a pod. Obe spomínané udalosti boli síce predovšetkým propagačnými akciami oboch autonomistických strán, svojím významom sa zaradili medzi dôležité udalosti v slovenských dejinách.